
CÂTEVA CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA VALORIFICAREA MEMORIALĂ A CASEI FAMILIEI LAZO DE LA PIATRA, ORHEI

Elena Ploșniță

Istoricul muzeificării

Muzeificarea reprezintă una din direcțiile activității muzeale și presupune transformarea obiectivelor istorico-culturale în obiective muzeale în scopul păstrării, protejării și elucidării valorii științifice, istorico-culturale, artistice. În sens larg muzeificarea înseamnă, de fapt, trecerea în stare muzeală a oricărui obiect de patrimoniu mobil sau imobil. Termenul a apărut în muzeografia moldovenească în perioada postbelică, muzeificarea fiind în acea perioadă, promovată sub două forme: muzeificarea „pentru muzeu”, când o clădire, monument de istorie, cultură sau arhitectură era utilizată ca sediu pentru un anumit muzeu și „ca muzeu”, când monumentul era transformat în muzeu. În anii regimului sovietic bisericile închise erau utilizate „pentru muzeu”, în incinta lor fiind amenajate muzee sătești sau muzee ale ținutului natal. Iar unele case vechi, monumente de istorie și cultură erau folosite „ca muzeu”, ele fiind transformate în muzee memoriale. Afirmăm, că primele muzee înființate în republică, în perioada regimului sovietic au fost cele memoriale, când casele în care s-au născut sau au locuit eroi ai războiului civil din Rusia, ai Războiului al Doilea Mondial au fost muzeificate, transformate în muzee memoriale. A face muzee de acest gen este deosebit de dificil, fiind necesar un mare efort de cercetare și documentare (Opriș 2000, 231). Însă, în muzeografia moldovenească nu s-a ținut cont nici de cercetare și nici de documentare, tematica muzeografiei memorialistice fiind impusă prin politica culturală a statului sovietic, care a militat întotdeauna pentru una militară, istorico-revoluționară. Unul dintre primele muzee memoriale apărute în peisajul cultural al Moldovei sovietice a fost Muzeul republican „G.I. Kotovski și S.Gh. Lazo” (1948). Mai târziu vor fi create două filiale ale acestei instituții – una la Hâncești și alta la Piatra. În cele ce urmează vom încerca să clarificăm problema valorificării muzeale a casei familiei Lazo de la Piatra, Orhei, să reflectăm asupra procesului de muzeificare, început în anii ‘60 ai

secolului XX și să răspundem la întrebarea ce este conacul familiei Lazo și/sau ce ar trebui să fie. Pentru că suntem convinși, că conacul familiei Lazo trebuie să funcționeze ca instituție muzeală, iar cei responsabili de politicile muzeale trebuie să conștientizeze, în sfârșit, că „fiecare muzeu e o problemă specială și cel care-l organizează trebuie să știe dinainte: ce vrea, ce poate și ce trebuie să facă” (Antipa 1923, 12).

Pentru prima dată localitatea Piatra este atestată documentar la 20 decembrie 1437 cu numele „la Vadul Pietrei” (Bezviconi 1943, 37). Piatra este botezată în Lazo la 29 iulie 1949, iar în 1993, localitatea revine la numele de Piatra.

Diverse acte domnești, testamente, acte de vânzare-cumpărare, depozitate în Arhiva Națională a Republicii Moldova, dovedesc că moșia Piatra pe parcursul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea este proprietatea familiei Millo și abia în 1858 devine proprietate a familiei Lazo. Pe această moșie în 1862 Ioan Lazo (bunicul lui S. Lazo) începe construcția casei pentru familia sa, care se va încheia la 1865. În toamna anului 1894 Gheorghe și Elena Lazo au vândut casa lui E. Focșeneanu, văduva negustorului A. Focșeneanu, ei stabilindu-se cu traiul la Odesa. În primăvara anului 1895 familia Lazo revine în Basarabia și se stabilește la moșia Ezereni. După 1894 nimeni din membrii familiei nu mai vizitează moșia Piatra, deși erau oaspeți frecvenți în județul Orhei.

În anii 1918-1940 fosta casă a familiei Lazo a trecut prin mâinile mai multor proprietari. După naționalizarea din 1945 până în 1970, în această casă a fost amplasată școala din localitate, fapt ce a permis păstrarea casei.

Clădirea conacului, stilistic, este tipică pentru mijlocul secolului al XIX-lea și reprezintă un edificiu de mari proporții cu mai multe camere, o anexă și o terasă din față susținută de opt stâlpi masivi circulari tencuiți, cu un foișor-cerdac am-

plasat pe axa fațadei, și el susținut de doi stâlpi de aceeași mărime. Inițial acoperișul conacului ca și a cerdacului era din șindrilă de lemn. După 1940 casa a suportat diverse reconstrucții, fiindu-i distrusă individualitatea artistică. Din complexul de altădată cu mai multe construcții s-au păstrat un beci, o fântână, două porți de intrare, gardul de împrejmuire. În același timp menționăm că soarta acestei case pare destul de fericită pe fundalul a zeci de case boierești lăsate în voia sorții sau distruse. Casa este valoroasă mai întâi de toate pentru că în ea au locuit reprezentanții unei familii de nobili, iar mai apoi pentru că ea însăși este monument istoric și de arhitectură. Iar ambianța casei a reunit pe parcursul anilor numeroase personalități basarabene.

Pentru prima dată problema muzeificării casei familiei Lazo a fost pusă în anul 1967, la una din ședințele Colegiului Ministerului Culturii al RSS Moldovenești. În anii 1970-1973 are loc restaurarea casei, conform proiectului elaborat de arhitecții R. Kurț și F. Naumov (aprobat de Ministerul Culturii al RSSM la 28 decembrie 1970), de către Atelierul republican special de restaurare al Ministerului Culturii al RSSM. La 29 iunie 1973 a fost semnat actul Comisiei de stat privind darea în folosință a obiectului „Casa în care s-a născut și a trăit S. Lazo” ce aparținea Ministerului Culturii al RSSM. Președintele Comisiei de stat era B. E. Biriukov, care a și semnat actul, iar din partea organizației care urma să exploateze casa, actul a fost semnat de L. Gr. Angheluțov, directorul Muzeului republican „G.I. Kotovski și S. Gh. Lazo”. La 1973, restaurarea a fost realizată cu mari abateri de la proiect, fapt consemnat și în actul Comisiei. Astfel, în act erau menționate următoarele: „Costul restaurării conform devizului de cheltuieli este de 80,5 mii ruble, de fapt au fost utilizate doar 66,5 mii ruble. Suplimentar la proiect s-a instalat o sobă de teracotă și un cămin și s-a construit adăugător o cazangerie cu două cazane. Nu s-a realizat amenajarea și înverzirea teritoriului, adică a curții casei și restaurarea beciului. Nu s-a adus apă în interiorul casei, nu s-a instalat sistemul de canalizare, de radioficare, de telefonizare, ventilarea a rămas cea naturală” (Акт 1973, 2).

La 11 iulie 1973, L. Culiuc, ministrul Culturii al RSSM a semnat ordinul nr. 350 prin care în legătură cu terminarea lucrărilor de restaurare a casei Lazo din localitatea Lazo, raionul Orhei, dispunea

deschiderea Casei memoriale „S.Gh. Lazo – filiala Muzeului „G.I. Kotovski și S.Gh. Lazo” în casa Lazo din satul Lazo raionul Orhei¹. Expoziția memorială deschisă la 7 martie 1974, era consacrată evocării personalității lui Serghei Lazo ca erou al războiului civil. Deși expoziția a fost deschisă și muzeul funcționa pentru publicul larg, cei care au lucrat asupra muzeificării casei, conștientizau faptul ca este necesar un efort enorm pentru colectarea pieselor memoriale, pentru ca această instituție să poată fi numită muzeu memorial și că este nevoie de o cercetare serioasă a vieții și activității lui S. Lazo. Majoritatea obiectelor personale ale lui S. Lazo nu mai erau în republică. Este cunoscut faptul că la 14 august 1940, Boris Lazo, fratele lui Serghei, a transmis majoritatea materialelor Comisariatului Popular al Afacerilor Interne al URSS. În cererea depusă, Boris Lazo a menționat persoanele care pot oferi informații despre S. Lazo, printre care din rude erau nominalizați verișorul Petru Lazo, Nicolae Dmitriev, Efrosinia Panopomopulo, Nicolae Gumalic; dintre colegi îi regăsim pe Iurie Bulat, Mihail Kravețki, Alexandru Cozmanupulo și mulți lucrători de la moșia familiei. Mai târziu materialele au fost transmise la Vladivostok.

În 1988 Ministerul Culturii al RSS Moldovenești, la inițiativa Muzeului republican „G.I. Kotovski și S.Gh. Lazo” din Chișinău a făcut mai multe demersuri către Ministerul Culturii al Federației Ruse, solicitând retrocedarea materialelor lui S. Lazo. La 15 aprilie 1988, Ministerul Culturii al Federației Ruse, trimite o scrisoare, semnată de V.S. Evstigneev, șeful Direcției Muzeelor al acestui minister, Ministerului Culturii al RSSM, menționând următoarele: „Direcția Muzeelor, împreună cu Direcția Cultură a Comitetului de partid al ținutului Primorie, a discutat problema retrocedării Fondului Lazo din Muzeul „V.K. Arseniev” din Vladivostok și vă informează că Fondul Lazo a fost depus la Comisariatul Popular al Afacerilor Interne al URSS de către fratele său Boris Lazo. În februarie 1941, la rugămintea Comitetului ținutului Primorie al partidului comunist, care a exprimat dorința combatanților lui S. Lazo, a veteranilor de partid, a veteranilor de război și a maselor largi din Răsăritul Depărtat, au fost transmise Muzeului Ținutului Primorie „V.K. Arseniev” din Vladivostok. Pe pământul Răsăritului Depărtat, S. Lazo s-a format ca bolșevic, ca un conducător

¹AMC 1973, d. 3, f. 2.

talentat al tuturor partizanilor din sudul Răsăritului Depărtat, a luptat împotriva albgardiștilor și a intervenționiștilor, anume acolo a murit eroinic și a devenit erou al întregului popor. La Vladivostok există un monument care îl înfățișează pe S. Lazo. În Primorie sunt nenumărate instituții școlare, stații de cale ferată, străzi care poartă numele lui S. Lazo. În timpul de față materialele lui S. Lazo au o semnificație enormă în educația comunistă a tinerilor, a maselor populare. Fondul Lazo permanent este utilizat în activitatea științifică, de cercetare și în activitatea de propagandă. În 1951, Muzeul din Vladivostok a transmis Muzeului republican „G.I. Kotovski și S. Gh. Lazo” mai mult de 50 de fotografii autentice despre viața lui S. Lazo și a familiei lui în Moldova. În legătură cu cele menționate nu considerăm utilă transmiterea Fondului Lazo din Vladivostok în RSS Moldovenească².

Adăugăm că în patrimoniul Muzeului Ținutului Primorie „V.K. Arseniev” din Vladivostok până astăzi se păstrează materialele transmise de Boris Lazo, în total 175 de unități, toate originale, autentice, care sunt structurate în Fondul Lazo cu numărul de inventar 2942. Prezintă interes informația lui Boris Lazo despre familia Lazo și în mod special despre Serghei Lazo, cu mențiunea că moșia Piatra a fost vândută în 1894, că familia Lazo după aceasta trece cu traiul la Odesa, iar din primăvara lui 1895 se mută la Ezereni și că Boris Lazo este născut la Ezereni. Printre materialele Fondului Lazo predomină corespondența lui Serghei Lazo din anii 1914-1915 cu Boris, Ștefan (Stepan) și mama sa; sunt multe poezii scrise de S. Lazo, manuscrise, diverse cărți care au aparținut lui S. Lazo, caietele-conspect ale lui S. Lazo din diverse instituții de învățământ; memoriile lui Iurie Bulat, colegul de liceu al lui S. Lazo, despre Serghei, scrise la 30 iulie 1940; mai multe fotografii, inclusiv două fotografii ale lui Serghei, de la Ezereni din 1895 și 1905; fotografia tatălui – Gheorghe Lazo, din 1891; fotografiile caselor familiei Lazo de la Piatra, Ezereni și Chișinău.

Iar scrisorile și jurnalul lui S. Lazo din anii 1907-1916 se păstrează în fondul 342 al Arhivei de Stat a Federației Ruse din Moscova.

Casa memorială „S. Lazo” de la Piatra a fost deschisă pentru vizitatori la 7 martie 1974. Expoziția era creată pe două componente – memorială

și documentară. Partea memorială era formată din trei săli – Salonul, Cabinetul de lucru al lui Gheorghe Lazo și Camera copiilor. O sală era destinată prezentării documentare a vieții și activității eroului legendar al războiului civil Serghei Lazo, care la sfârșitul lunii mai 1920 este arestat de intervenționiștii japonezi și ars în focarul unei locomotive. Este adevărat că istoricii ruși până astăzi nu au reușit documentar să argumenteze acest fapt. Subliniem că în sălile memoriale erau etalate doar câteva piese memoriale din familia Lazo, majoritatea exponatelor o formau cele tipologice. Atunci s-a recurs la o reconstituire condiționată care, de fapt, nu a permis o reflectare cu exactitate a atmosferei memoriale, ea doar transmitea atmosfera de viață a unei familii de nobili de la sfârșitul secolului al XIX-lea. După deschiderea primei expoziții a Casei memoriale „S. Lazo”, pe parcursul anilor expoziția a suportat diverse modificări, completări, iar în anul 1987 a fost reamenajată Camera copiilor. Către această perioadă era cunoscut faptul că familia Lazo a vândut casa în 1894; că Seghei, Boris, Stepan și-au petrecut copilăria nu la Piatra, dar la Ezereni și Chișinău. Camera copiilor a fost realizată după principiul reconstituirii memoriale integrale, când atmosfera memorială din alt loc legată de numele celui muzeificat este transpusă într-un muzeu memorial în altă localitate. De fapt, expoziția Casei memoriale „S. Lazo” era creată pe îmbinarea a două principii – reconstituirea condiționată și reconstituirea integrală. Expoziția memorială era concepută nu numai ca un complex de obiecte și documente despre viața și activitatea lui S. Lazo, dar și ca un monument de epocă, care permitea vizitatorului să-și creeze o imagine despre epoca în care a trăit Serghei Lazo și familia sa, despre viața unei anumite categorii sociale din perioada modernă a Basarabiei. Este clar, că amploarea și dimensiunea acestei expoziții nu erau din categoria celor grandioase, deoarece valoarea unei expoziții memoriale depinde, în mare măsură, de vremea când se face muzeificarea monumentului: cu cât muzeificarea este începută mai devreme sau mai devreme este transmisă colecția memorială, cu atât mai veridică și mai completă este expoziția (Калякина 2009, 30). Oricum am califica expoziția dată, un lucru este cert: Casa memorială „S.Gh. Lazo” era un popas obligatoriu pentru turiști și pentru iubitorii de istorie.

² AMC, 1988, d. 1, f. 1.

Genealogia familiei Lazo

Materialele de arhivă dovedesc că familia Lazo este de origine nobilă. Din cele mai vechi timpuri reprezentanții acestui neam ocupau funcții importante la curtea domnească – logofăt, stolnic, paharnic, spătar ș.a. P. Gore scria că Lazo este un nume vechi moldovenesc care apare în documente începând cu anul 1443. În fondul 88 al Arhivei Naționale a Republicii Moldova sunt depozitate mai multe dosare cu informații și diverse documente care argumentează titlul de nobil al mai multor reprezentanți ai familiei Lazo, inclusiv al spătarului Egor Lazo, al spătarului Ivan (Enache) Lazo și al copiilor lui. În 1821, atât spătarul Egor Lazo, cât și spătarul Ivan Lazo au fost înregistrați în prima carte genealogică, iar în 1836, după colectarea mai multor acte care dovedeau gradul ereditar de nobil, Ivan Lazo a prezentat la Adunarea deputaților un demers prin care solicita să fie trecut din Cartea 1 în Cartea 6 genealogică³. Dintre documentele prezentate menționăm următoarele:

- gramota Divanului din 31 august 1809 cu referire la un proces civil privind moșia Talmaciu, disputată între banul Iordache Balș și stolnicul Costache Lazo. Din acest act reiese că Iordache Lazo este feciorul stolnicului Costache Lazo și nepotul marelui vornic Ștefan Boul, care avea în Moldova moșii din timpuri străvechi;
- certificatul din 20 august 1814 cu numărul 854 al Consului general din Moldova, dat lui Iordache Lazo, prin care este confirmat faptul că el este spătar și provine din boieri moldoveni;
- actul semnat de generalul conte Rumeanțev din 17 martie 1772 cu numărul 639, care confirmă serviciul militar al lui Iordache Lazo în armata rusă și că el a fost numit vornic la Câmpulung, Suceava;
- avizul Divanului Principatului Moldova din 4 decembrie 1831 cu nr. 4386, că Ivan (Enachi) Lazo într-adevăr este în grad de spătar.

Pe baza acestor acte, Adunarea deputaților din Basarabia, în anexă la dovezile prezentate și având în vedere Hotărârea Comisiei din 1821 și Hotărârea Adunării din 15 februarie 1835, care a

introdus în Cartea Genealogică pe feciorii lui Ivan (Enachi) Lazo prin procesul-verbal din 16 martie 1836, a decis: „Recunoscând pe nobilul Ivan Lazo că este în grad de spătar, că provine de la tatăl paharnicului Iordache Lazo, bunicul Costache Lazo și străbunelul marele vornic Ștefan Boul, care era în acest grad încă în 1776, că au trecut de atunci 168 ani, îl trecem din Cartea Genealogică nr. 1 în Cartea genealogică nr. 6 pentru județul Orhei unde el este proprietarul unei averi imobiliare”⁴.

Iordache Lazo a fost căsătorit cu Smaranda Hrisoverghi. În 1821, în timpul Eteriei, familia Hrisoverghi trece cu traiul în Basarabia. Smaranda primește ca zestre moșiile Echimăuți și Saharna în județul Orhei. Din această căsătorie s-au născut mai mulți copii, printre care și Enache (Ivan Lazo). În 1813, Enache (Ivan Lazo), cu rangul de spătar, a cerut supușenie rusească, în 1815 apare ca ispravnic la Soroca, în 1821 este recunoscut ca nobil ereditar. Enache (Ivan) Lazo s-a căsătorit cu Victoria Donici. Din această căsătorie au rezultat mai mulți copii, printre care și Ioan Lazo, bunicul lui S. Lazo. Bunicul lui Serghei Lazo s-a născut la 12 septembrie 1824. În 1845 își făcea serviciul militar în Regimentul de vânători Kamceatsk. Mai târziu s-a căsătorit cu Matilda Faesy, fiica lui Fiodor Carpovici Faesy și a Mariei Iordakevna (Egorovna) Eihfeldt. A decedat la 2 februarie 1869, este înmormântat la Piatra. Astfel M.E. Eihfeldt este străbunica lui Serghei Lazo pe linie paternă. Tatăl Mariei era consilierul de stat Iordachii Millo, pe care la 1817 îl găsim în ținutul Orhei, fiind proprietarul unor moșii în satele Păhărnicieni, Piatra, Morozeni, Dâșcova, Puțuntei. Au avut patru copii: Profira (Pulheria), Maria, Constantin, Vasile, I.I. Eihfeldt, soțul Mariei Millo era consilier de stat. Familia Millo avea o casă la Chișinău, la colțul străzilor Gostinaia și Moscovskaia, o casă ospitalieră în care a fost și A. Pușkin. După moartea lui I. Eihfeldt, care survine în 1828, Maria Millo se recăsătorește cu Fiodor Carpovici Faesy (1799-1883), încadrat în armata rusă în 1827, porucic al regimentului Jitomir. Maria i-a adus zestre moșiile Piatra și Morozeni. Din această căsătorie s-a născut Matilda Faesy, bunica lui Serghei Lazo. Matilda Faesy, căsătorită cu I.I. Lazo, a avut un singur copil – Gheorghe, tatăl lui Serghei Lazo. Maria Iordakievna moare în 1858 și este îngropată la Morozeni; mormântul s-a păstrat. Avera Mariei Faesy, rămasă după

³ În prima carte erau înregistrați cei care au primit titlul de nobil prin dar, în cartea a doua – nobilii militari, în cartea a treia – cei care au obținut titlul de nobil datorită serviciului civil, în cartea a patra – erau înregistrați nobilii străini, în cartea a cincea – cei care s-au remarcat obținând diverse ranguri, iar în cartea a șasea - erau înregistrați doar nobilii de viță veche.

⁴ ANRM, F. 88, inv. 2, d. 299, f. 78-79.

decesul ei cuprindea două moșii – Piatra și Morozeni, ele urmau a fi împărțite în patru părți, pentru că al cincilea copil moștenitor a renunțat de la partea sa – este vorba de Egor F. Faesy – militar în regimentul Ismail al Curții Imperiale. Conform acestui act, Matildei Lazo i-a revenit moșia Piatra, urmând ca ea să plătească pe parcursul a doi ani suma de 13 mii ruble argint; dacă Maria nu va putea să plătească această sumă din anumite motive, atunci frații ei, moștenitori Fiodor și Vladimir Faesy urmau să se adreseze inginerului cadastral regional și acela fără judecată avea dreptul de a împărți moșia Piatra în două părți și în acest caz Matilda putea să rămână doar cu o parte a moșiei Piatra⁵. Moșia Morozeni era împărțită între Fiodor și Vladimir Faesy și capitalul de 15 mii ruble rămânea Elenei Faesy. Toată moștenirea lăsată după moartea Mariei Faesy a fost apreciată la suma de 600.000 ruble argint. Actul a fost semnat de Fiodor Carpov, fiul Faesy, soția porucicului în rezervă Matilda Fiodorovna, fiică, după soț Lazo, tutorele, soția inginerului colonel – Elisaveta Ivanovna Novgorodțeva, domnișoara Elena Fiodorovna Faesy, tutorele Ivan Stepanovici Mikulin, nobilul Vladimir Fiodorovici Faesy, tutorele Bogdan Iakovlevici Eitner⁶.

Matilda Lazo, bunica lui Serghei, se naște la 1833, în 1853 se căsătorește cu Ioan Lazo (1824-1869). În 1858 trece cu traiul la Piatra, moare la 22 noiembrie 1893. Moartea Matildei Lazo este confirmată prin certificatul nr. 13771 din 12 noiembrie 1893 eliberat de Consistoriul Duhovnicesc. Nu a lăsat testament și judecata de circumscripție l-a desemnat ca unic moștenitor pe Gheorghe Lazo. La 7 decembrie 1893 s-a încheiat procesul de confirmare a lui Gheorghe Lazo în drepturile de moștenitor al averii Matildei Lazo din Piatra. Gh. Lazo a primit 334 de desetine, adică a doua jumătate a moșiei Piatra, moșie care a fost împărțită în două părți prin actul nr. 152/207 al Judecătoriei Civile a Basarabiei din 13 mai 1858⁷.

Gheorghe Lazo, tatăl lui Serghei, s-a născut la 13 martie (1 aprilie) 1865. În anii 1875-1881 a învățat la liceul nr. 1 de băieți din Chișinău, apoi a trecut la Colegiul „Pavel Galagan” din Kiev, a terminat clasa a doua ce corespundea clasei a șasea de liceu. În 1882 este exmatriculat din colegiu, la cerința mamei sale Matilda Lazo. Revine la Chiși-

nău și depune actele personale, inclusiv demersul Matildei Lazo, certificatul de confirmare a gradului de nobil al părinților săi la liceul nr.1 de băieți din Chișinău. Fiind acceptat, revine în clasa a VII a liceului⁸. În dosarul personal a fost depistat și atestatul de maturitate al lui Gh. Iv. Lazo. Aici adăugăm că prin actul din 6 februarie 1874 Gh. Lazo este recunoscut ca nobil, fiu al lui Ivan Lazo, care a fost introdus în prima carte genealogică a guberniei Basarabia, conform ukazului Senatului din 31 iulie și 30 octombrie 1845 nr. 1459 și 1970⁹. A terminat liceul în 1885 și a depus actele la Universitatea de la Odesa, la Facultatea de Drept, peste o săptămână răzgândindu-se, și-a transferat actele la Universitatea din Sankt Petersburg. În Arhiva Istorică de Stat a regiunii Leningrad se păstrează dosarul studentului Gheorghe Lazo, început la 31 iulie 1885. În acest dosar găsim și o cerere a Matildei Lazo, mama lui Gheorghe Lazo, adresată rectorului Universității din Sankt Petersburg. Prin această cerere ea solicită scutirea de taxa pentru studiile fiului său, care tocmai atunci depusese cererea la Facultatea de Drept. Ea își motivează solicitarea prin faptul că 13 ani a slujit „nacialniță” a gimnaziului, ceea ce în opinia ei îi permitea să spere că rectorul Universității îi va intra în situație și va găsi posibilități să-i satisfacă demersul¹⁰. Demersul nu a fost satisfăcut, în dosar sunt mai multe facturi plătite de Gh. Lazo. La Sankt Petersburg, Gheorghe Lazo a închiriat și a schimbat mai multe apartamente, inclusiv pe strada Vladimirskaia 36, ap. 41, pe prospectul Nevski, 60, ap. 23, pe Vladimirskaia 46, ap. 8. În Arhivă Rusă a mai fost depistat un dosar intitulat „Dosarul cancelariei episcopului Districtului de învățământ Sankt Petersburg”, început la 6 iulie 1887 și încheiat la 12 decembrie 1887. În dosar este o informație amplă despre studenții Universității din Sankt Petersburg, care au fost urmăriți pe parcursul a mai multă vreme de inspectori din cadrul Universității și al Ministerului Învățământului, semnată de ministrul Învățământului. Menționându-se studenții care au o atitudine neoloială față de regimul politic din Rusia, ministrul Învățământului propune ca unii să fie exmatriculați, alții eliberați, iar alții să fie preîntâmpinați și să fie supuși unei supravegheri stricte din partea inspecției universitare. Printre cei preîntâmpinați

⁵ ANRM, F. 37, inv. 4, d. 1294, f. 3.

⁶ ANRM, F. 37, inv. 4, d. 1294, f. 6.

⁷ ANRM, F. 39, inv. 11, d. 260, f. 14.

⁸ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 433, f. 136-141.

⁹ ANRM, F. 1862, inv. 25, d. 433, f. 140-141.

¹⁰ AISRL, F. 14, inv. 3, d. 24678, f. 9.

este și studentul Gheorghe Lazo¹¹. Studentul Facultății de Drept Gheorghe Lazo, fiind permanent bolnav, de multe ori se reținea acasă, în Basarabia, actele din dosar confirmă acest lucru. La 2 august 1887 face un demers pe numele rectorului Universității, menționând că din motive familiale nu poate să-și continue studiile și solicită ca actele depuse la Universitate să-i fie trimise în Basarabia¹². Astfel Gheorghe Lazo, în 1887, abandonează Universitatea din Sankt Petersburg și se stabilește la Piatra, la moșia părinților săi. După aceasta nu va face nici o tentativă privind studiile la o anumită facultate.

Elena Stepanovna Crușevan, mama lui Serghei Lazo, provine din vechea familie Crușevan, este născută în satul Lungeni, județul Iași. A rămas de mică fără părinți, a fost crescută și educată de unchiul ei, Nicolae Leonard. Ea știa bine franceza, cunoștea agricultura, a învățat la Odesa la Institutul Fetelor de Nobili, dar nu l-a terminat. La Paris și Varșovia a fost o singură dată, îndată după nunta cu Gheorghe Lazo, în 1891. A avut patru copii: primul – o fetiță – Lena, moartă la vârsta de un an, au urmat Serghei, Boris, Ștefan (Stepan). A fost membru al mai multor societăți de binefacere, al Orfelinatlui Olga, al Societății surorilor de caritate, al Crucii Roșii, al Societății pentru sprijinul elevilor săraci, de pe lângă liceul nr. 1 din Chișinău; în 1931 – președintele Ligii femeilor din Basarabia. Revista „Din trecutul nostru” în 1932 scria despre Elena Lazo-Luzghin că este o „oratoare și publicistă de talent, activează în zeci de societăți obștești și de binefacere, dar mai ales o preocupă soarta femeii”. Ca publicist și orator, prezintă lecții despre agricultură, își publică materialele în reviste de specialitate. În 1896 Elena Lazo, împreună cu soțul său, plantează la Ezereni o livadă industrială, despre care va scrie un articol intitulat „Livada industrială a lui Gh. Iv. Lazo”, în 1906 publicându-l în revista „Plodovodstvo”, nr. 3, iar peste cinci ani a fost retipărit în cartea „Описание частновладельческих садов Бессарабской губернии”, вып. 1, Chișinău, 1911. Iată un pasaj din această lucrare: „Livada este aproape de casă, pe marginea livezii, acolo unde stratul de cernoziom este mai subțire, am sădit vie, 3000 de tufe, sorturi de desert. Această sădire de livada ne-a interesat, noi am citit mult, am studiat problema livezii din cărți și am hotărât să

mărim livada. Toată livada, împreună cu plantațiile de protecție, fără vie, ocupă o suprafață de 30 desetine. Copacii de sorturi de grăunțe i-am sădit toamna, iar cei cu sâmbure primăvara. Nu i-am udat niciodată. Apa în iazul nostru este puțin sărată, când terenul este udat se acoperă cu un strat alb. Toată livada este înconjurată de două rânduri de plopi negri și de o rând viu de sălcioară”. O altă publicație semnată de E. Lazo este „Lecția despre albinărit, ținută cu binecuvântarea preasfințitului Anastasie, în Casa Eparhială de E. Lazo la 18 martie 1916”. După moartea soțului, Elena Lazo s-a recăsătorit în 1917 cu Stepan (Ștefan) Lvovici Luzghin, președintele Tribunalului din Chișinău. A murit la 7 martie 1933, este îngropată la Cimitirul Central din strada Armenească.

Elena și Gheorghe Lazo au crescut trei copii – Serghei, Boris și Ștefan (Stepan). Serghei, al doilea copil al familiei Lazo, s-a născut la 23 februarie (7 martie) 1894 la Piatra, fiind botezat în biserica Sfântul Mihail din localitate, nași de botez au fost nobilii Fiodor S. Kukuranov și Maria Karl. Alexandri¹³. Boris Lazo s-a născut la 16 septembrie 1896¹⁴, a decedat în 1961 la București. Urmași ai familiei lui Boris locuiesc astăzi în Germania, Rusia, România. Serghei a murit la Vladivostok în 1920, iar Ștefan în 1917, la Chișinău.

Piatra, Ezereni și familia Lazo

În toamna anului 1894, Gheorghe Lazo, tatăl lui S. Lazo, vinde moșia Piatra văduvei negustorului Focșeneanu și familia Lazo trece cu traiul la Odesa. Prima fotografie cunoscută a lui S. Lazo, la vârsta de un an, este făcută la atelierul „B. Gotlib” din Odesa. Un document de arhivă din 28 septembrie 1894, confirmă faptul că în a doua jumătate a lunii septembrie 1894, Gh. Lazo stă la Chișinău, în hotelul „Londra” din strada Gubernială și rezolvă problemele legate de moșia de la Ezereni, după ce vânduse moșia Piatra. El eliberează procură nobilului Ferdinand Fortunatovici Gaevski cu dreptul de a administra moșia Ezereni, de a face operații financiare și de a-l reprezenta în instanțele judiciare¹⁵. Faptul vânzării moșiei Piatra în 1894 este confirmat de mai multe materiale de arhivă: diverse liste ale proprietarilor de terenuri agricole din județul Orhei, liste cu cotele de impozit funciar pentru localitățile din județul Orhei, cu restanțele

¹¹ AISRL, F. 139, inv. 1, d. 1403, f. 4.

¹² AISRL, F. 14, inv. 3, d. 24678, f. 28.

¹³ MNAIM, P – FA-9985/15.

¹⁴ ANRM, F. 1772, inv. 1, d. 457, f. 79.

¹⁵ ANRM, F. 1437, inv. 77, d. 62, f. 95

de impozit privind terenurile agricole ale nobilimii din județul Orhei. Astfel în anii 1871-1872, în Lista proprietarilor de pământ din județul Orhei, la Piatra o găsim înregistrată pe Matilda Lazo cu 328 de desetine de pământ și pe Elizaveta Novgorodțeva cu 324 de desetine¹⁶. Într-un alt dosar de arhivă depistăm Lista proprietarilor de teren agricol și suma impozitului funciar care urmau să-l achite localitățile din județul Orhei în 1900 – la Piatra avem doi proprietari, sub numărul 189 este înregistrată Novgorodțeva, iar sub numărul 190 – Focșeneanu¹⁷, numele Lazo nu îl găsim.

Remarcăm în acest context și documentul „Informații generale despre familia Lazo”, întocmit de Boris Lazo, fratele lui Serghei, în 1940, în care este menționată și vinderea moșiei Piatra în anul 1894¹⁸. Despre faptul că familia Lazo a vândut casa de la Piatra în 1894, ne mărturisesc în amintirile lor Nicolae Gumalic, V. Bălțan, Leon Păduraru, S. Denbski. Doar Gheorghe Romaniuc, afirma în 1955 că moșia Piatra a fost vândută în anul 1905. În 1955, revista „Oktiabri” în numărul 2 publică amintirile celor care l-au cunoscut pe S. Lazo. Astfel, Gheorghe Romaniuc, originar din Piatra, își amintea următoarele: „Focșeneanu avea doi feciori – Iacob și David. La începutul anului 1917 Focșeneanu a vândut moșia Piatra Ecaterinei Deleva. După venirea armatei române, E. Deleva a început pe bucăți să vândă moșia și construcțiile de pe moșie. În 1921 a vândut moara cu aburi și a început pe bucăți să vândă casa în care s-a născut S. Lazo. Dar să vândă casa nu a reușit – nu a putut să se înțeleagă la preț. Locuitorii au aflat despre intențiile E. Deleva și neavând în sat școală au adunat bani și au cumpărat casa cu 150.000 lei. De atunci aici funcționează școala satului” (Октябрь 1955, 2, 74). Având în vedere că Piatra era și este o localitate mică, cu doar câteva zeci de case în perioada interbelică, este incredibil ca locuitorii acestui sat să fi putut să adune suma de 150.000 lei pentru a cumpăra casa Lazo. Este o sumă foarte mare și noi punem la îndoială cele afirmate de Gh. Romaniuc.

Din memoriile Tatiane M. Lazo, soția lui B. Lazo, părinții lui Serghei Lazo și copiii lor, după vinderea casei și moșiei Piatra, nu au mai vizitat aceste locuri, deși în județul Orhei erau permanent, dar

veneau la rude, la Morozeni, Dâșcova, Cobăleni. Elena Stepanovna, mama lui S. Lazo, în fiecare an trimitea pe cineva din lucrători care îngrijea de mormintele celor apropiați de la Piatra și Morozeni.

În primăvara anului 1895, familia Lazo părăsește Odesa și se stabilește la Ezereni, județul Bălți, la moșia (450 desetine) Elenei S. Lazo, mama lui Serghei. La Ezereni era o casă țărănească, familia Lazo a reparat-o, a lărgit spațiul, a sădit o livadă. Localitatea Ezerenii Vechi pentru prima dată este atestată la 25 martie 1523, iar Ezerenii Noi este înregistrat ca sat în documente la 8 mai 1898 (Nicu 1991, 342). Denumirea satului Ezereni se mai întâlnește în documente și ca Izoreni. Aici mai adăugăm că în perioada sovietică centrul raional Lazovsk până la 7 martie 1955 se numea Sângerei Vechi, iar satul Lazo din raionul Lazovsk până la 1955 se numea Chișcăreni. Toate construcțiile de la Ezereni erau din lut, inclusiv casa în care locuia familia Lazo, acoperite cu stuf, doar casa Lazo era acoperită cu șindrilă. Casa familiei Lazo de la Ezereni a fost distrusă în timpul evenimentelor din anii 1917-1918.

În toamna anului 1909 familia Lazo a trecut cu traiul la Chișinău, oraș în care Elena Lazo, încă în 1905 cumpărase o casă de la familia Gutor.

Conacul familiei Lazo și problema expoziției

În anul 1990, odată cu începutul democratizării societății moldovenești, cu schimbarea paradigmei valorilor naționale, Casa memorială „S.Gh. Lazo”, prin ordinul nr. 220 din 1 august 1990 a Ministerului Culturii al RSS Moldovenești devine filială a Muzeului Național de Istorie a Moldovei. În anul 1993, expoziția muzeului a suportat modificări neesențiale, dar, anume în acest an are loc schimbarea titulaturii muzeului, Casa memorială „S.Gh. Lazo” devine Conacul familiei Lazo. În anul 2008 expoziția muzeului a fost închisă și s-a început restaurarea conacului. De atunci muzeul se află într-o nouă și amplă perioadă de refaceri și reamenajări și suscită un interes deosebit din partea muzeografilor. S-a început restaurarea, dar ea s-a făcut și continuă să se facă cu multe inexactități și chiar incompatibilități muzeologice. O asemenea restaurare dă o notă negativă proiectanților. Strategia arhitecturală pentru conacul Lazo ar fi trebuit să fie una simplă – să fie restaurat la condiția acestuia din secolul al XIX-lea. Pentru aceasta ar fi fost utilă și necesară o

¹⁶ ANRM, F. 309, inv. 1, d. 118, f. 32.

¹⁷ ANRM, F. 69, inv. 1, d. 54, f. 14-15.

¹⁸ Приморский объединённый музей им. В.К. Арсеньева, Ф. 2942/1.

cercetare documentară serioasă, lucru ce nu s-a realizat. Odată cu această restaurare handicapată a fost pusă și problema elaborării concepției unei noi expoziții. Acest proces se arată de lungă durată, motivat obiectiv și condiționat de cheltuielile financiare mari. Un proiect de concepție implică o largă dezbateră, care ar putea fi benefică pentru clarificarea numeroaselor aspecte legate de casa familiei Lazo, de tematica expoziției, în general. Se cer măsuri reformatoare în ceea ce privește crearea expoziției, pentru că muzeul trebuie să facă față unei sarcini extraordinare, aceea de a se redefini nu numai ca o instituție muzeală aflată într-un nou mediu social și economic, dar și ca o instituție cu o titulatură nouă într-un ambient fizic nou și provocator. În același timp, este importantă realizarea expoziției acestui muzeu, cu rol esențial în muzeografia memorialistă din Republica Moldova, atât pentru public, cât și pentru evoluția muzeologiei naționale.

Expoziția conacului nu poate fi concepută ca un simplu prospect al vieții unor reprezentanți ai familiei Lazo. Cu atât mai mult cu cât muzeul nu dispune de un patrimoniu memorial alcătuit din mărturii scrise, iconografice, din diverse relicve personale capabile să reconstituie toate aspectele vieții de la conacul Lazo, precum și atmosfera epocii, în care au trăit reprezentanții familiei Lazo. Toate acestea impun căutarea unor alți parametri de organizare. Este clar că expunerea nu poate fi concepută liniar; este necesară organizarea unei expoziții care să corespundă tuturor exigențelor muzeologiei contemporane. Rolul expoziției, însuși a muzeului, nu poate fi redus doar la demonstrarea exponatelor; astăzi, trebuie să vorbim despre un muzeu memorial în care e puțin să prezinți exponate originale memoriale sau tipologice ale unei anumite perioade. Mai este necesar ca acest muzeu să fie veridic și convingător, iar spațiul expozițional să ofere publicului posibilitatea de a rezolva mai multe probleme, inclusiv de instruire, comunicare, agrement, educație și altele. Proiectul viitoarei expoziții trebuie elaborat la hotarul dintre real și ireal, material și imaterial, memorial și scenografic. Un asemenea muzeu trebuie să devină un spațiu nu numai instructiv, educativ, de culturalizare, dar și un centru social multifuncțional.

Anterior am argumentat faptul că moșia Piatra devine proprietatea familiei Lazo în 1858, iar construirea casei începe în 1862 și se încheie în 1865.

De acum în 1894 casa este vândută. Deci, doar două generații ale familiei Lazo și-au petrecut o bună parte a vieții în această casă. Astăzi conacul este considerat monument de istorie și cultură din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. O fotografie de epocă păstrată până astăzi ne permite să vedem imaginea de altă dată a casei, este una frumoasă care a unit în construcție și decorul fațadei elemente ale eclectismului și modernului. Este originală fațada casei îndreptată spre parc, cu terasă, în parcul din jurul casei erau amenajate două pergole. Despre conac și stăpânii lui contemporanii ne-au lăsat puține amintiri. Din memoriile T.M. Lazo, cunoaștem că parte componentă a interiorului conacului familiei Lazo era o colecție de artă care includea lucrări ale pictorilor ruși, achiziționate de Matilda și Gheorghe Lazo de la expozițiile de artă ale peredvijnicilor ruși, organizate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea la Chișinău, unele dintre primele lucrări ale lui N. Gumalic și multe portrete de familie.

Ambianța conacului a reunit pe parcursul anilor ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea numeroase personalități. Putem afirma că conacul familiei Lazo atrăgea pe mulți. La conac erau oaspeți permanenți juriști, publiciști, mari proprietari de pământ, reprezentanți ai puterii administrative. În sufrageria casei discuțiile și noutățile erau susținute de publicistul Gh. Gore, de tinerii C. Stere, T. Ciorbă. Cele mai importante evenimente ale vieții politice și culturale ale Basarabiei s-au răsfrânt asupra reprezentanților acestei familii.

De conacul familiei Lazo își leagă numele mai mulți membri ai familiei, inclusiv Ioan și Gheorghe Lazo. Este casa în care au fost oaspeți de-a lungul vremii rudele și prietenii familiei. Printre ei nu putem să-i omitterem pe P.A. Crușevan (1860-1909), născut la Baroseni nu departe de Otaci, publicist, organizatorul, editorul, redactorul ziarelor „Bessarabeț”, „Znamea”, „Drug”. S. Lazo are câteva pagini în Jurnalul său dedicate morții lui P. Crușevan în 1909. Lui Ivan E. Crușevan, tatăl Liusei Crușevan, posesorul moșiei Plosca, unchiului Vanea, Serghei îi consacră mai multe pagini de jurnal. În 1902, I.E. Crușevan cumpără moșia Pistrueni. Era verișorul Elenei Lazo, despre acesta vorbește în amintirile sale și Nicolae Gumalic. I.E. Crușevan era căsătorit cu sora lui N. Gumalic; Liusea (Olga), prietena apropiată a lui Serghei Lazo, s-a născut în 1896 într-o familie de țărani la Ordășei, județul Orhei, a fost adoptată de mo-

șierul I.E. Crușevan din Pistrueni, copilăria și-o petrece la Plosca¹⁹. În perioada interbelică publică poezii în „Pagini basarabene”. Spre sfârșitul vieții a scos două culegeri de poezii: „Crugul omului. Suita bucolică”, 1970, și „Roata anului. Altă suită bucolică”, 1973. A murit în 1978, la București. Trebuie să evocăm și figura lui Nicolai Alexandri – verișorul Elenei Lazo, scriitor, editorul jurnalului și ziarului *Cuvânt Moldovenesc*, deputat și președinte de vârstă al Sfatului Țării, promotor al idelilor poporaniste ale marelui L. Tolstoi.

Considerăm că o coordonată importantă a expoziției ar trebui să fie personalitățile (publice, private) care au vizitat și au cunoscut această casă. Nu putem și nu este suficient să ne axăm în prezentarea muzeografică doar pe familia Elenei și a lui Gheorghe Lazo. Este necesar ca imaginea încăperilor să fie completată cu portrete ale membrilor familiei și ale diverselor personalități care au fost oaspeți ai conacului pe parcursul vremii. În expoziție vizitatorul trebuie să fie înconjurat de chipuri renumite în epocă pentru excelența cu care își practicau meseria, își promovau talentul și își dădeau întâlnire la conacul familiei Lazo. În acest sens este nevoie și de o reconstituire a colecției de ziare și reviste, a colecției de carte juridică, care au aparținut familiei Lazo.

Expoziția muzeală ar trebui să propună publicului o incursiune incitantă într-un trecut pe cât de strălucitor, pe atât de zbuciumat la conacul familiei Lazo. Odată ce restaurarea nu s-a făcut la condiția secolului al XIX-lea, urmează ca muzeografia să gândească o reconstituire interioară pe cât posibil veridică, spațiul să fie amenajat cât mai aproape de forma inițială, cu anumite piese de mobilier, cu lucruri mari și mici, care ar comunica vizitatorului informații privind pasi-

nea familiei pentru literatură, artă și muzică. Să nu uităm că cu calități intelectuale de creație, cu gust pentru artă și literatură au fost înzestrați toți membrii familiei a celor două generații Lazo de la conacul Piatra.

În această instituție muzeală, importantă pentru sistemul muzeal al republicii trebuie să reconstituim viața casei Lazo. A face muzeu memorial în conacul de altădată este o problemă dificilă. Avem doar câteva cărți din biblioteca Lazo, numărare obiecte memoriale, sunt puține urme de albume cu fotografii. Dar, luate în ansamblu, documentele de arhivă, publicațiile din presa de epocă, obiectele personale ale membrilor familiei ne permit să ne imaginăm acea atmosferă deosebită care domina la conacul familiei și să o propunem vizitatorului în formulă muzeografică. Și de data aceasta va fi plauzibilă atât metoda reconstituirii integrale, cât și a reconstituirii condiționate. Altă variantă, din păcate, nu există. Doar astfel vom putea proteja și păstra conacul familiei Lazo, mărturie de identitate culturală națională.

Nu putem neglija semnificația curții conacului. Este necesar de reconstituit sau de creat în spațiul natural de landsaft noi obiecte care pot să facă viața muzeului mai bogată și mai interesantă. Este știut faptul că în parcul vechi erau două pergole, una pentru copii și alta pentru adulți, că funcționa un scrânciob, că exista și o fântână. Mesajul expozițional al curții conacului trebuie să graviteze asupra unei teme cu totul aparte, fie legată de parcul care a existat în jurul casei, fie de utilizarea curții în scop de agrement în toate anotimpurile anului și atunci va apărea cel puțin un singur motiv pentru care merită să pornești spre Conacul familiei Lazo.

Bibliografie

Antipa 1923: Gr. Antipa, Organizarea muzeelor în România (București 1923).

Bezviconi 1943: Gh. Bezviconi, Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru, vol. II (București 1943).

Nicu 1991: Vl. Nicu, Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi, vol. I (Chișinău 1991).

Opriș 2000: I. Opriș, Transmuseographia (București 2000).

Акт 1973: Акт государственной приёмки в эксплуатацию дома где родился и жил Сергей Лазо (Кишинёв 1973).

Калякина 2009: Ал. Калякина, Мемориальность в музее: проблемы сохранения. Мир музея 5, 2009.

¹ ANRM, F. 211, inv. 5, d. 423.

Some facts regarding memorial valorification of family house Lazo from Piatra, Orhei

Abstract

The transformation of family house Lazo from Piatra, Orhei into a museum was first brought into discussion in 1967, at one of the meetings of the College of the Ministry of Culture of Moldavian SSR. The restoration of the house was conducted in 1970-1973 according to architects R. Kurtz's and F. Naumov's project. The Memorial house „S.Gh. Lazo” was inaugurated on 7th march 1974 along with an exhibition consecrated to the legendary hero of the civil war S.Gh. Lazo. The memorial house „S.Gh. Lazo” became a subsidiary of the National Museum of History of Moldova as of order no. 220 from 1st August 1990 by the Ministry of Culture of Moldavian SSR. In 1993 the museum exhibition underwent insignificant changes, but it is in this period when important changes occur in the museum title. The Memorial house „S.Gh. Lazo” becomes Manor of Lazo family. In 2008 the museum exhibition was closed and the restoration of the manor started. Along the restoration an exhibition new concept was to be elaborated - a difficult task in the absence of memorial pieces and memorial environment. The thematic is to be based in this case on the total restoration method or on conditional restoration. There is no alternative unfortunately. Only this way we will be able to protect and preserve the manor of Lazo family – a witness of national cultural identity.

О музеефикации дома семьи Лазо в с. Пятра Орхейского района

Резюме

Впервые вопрос о музеефикации дома семьи Лазо был поставлен в 1967 году на одном из заседаний Коллегии Министерства культуры МССР. В 1970-1973 годах дом был реставрирован по проекту архитекторов Р. Курца и Ф. Наумова 7 марта 1974 года Дом-музей С.Г. Лазо был открыт для посетителей. Экспозиция музея была посвящена легендарному герою гражданской войны С.Г. Лазо. В 1990 году Дом-музей С.Г. Лазо, согласно приказу №220 от 1 августа Министерства культуры МССР, становится филиалом Национального музея истории Молдовы. В 1993 году, экспозиция музея была реорганизована, а сам музей получил новое название – Усадьба семьи Лазо. В 2008 году музей был закрыт на реставрацию. В связи с этим возник и вопрос о разработке новой экспозиционной концепции. Это очень сложный вопрос, принимая во внимание, что не сохранилась мемориальная обстановка, отсутствуют мемориальные предметы, а реставрация осуществлялась, как в 1970-1973 гг. так и сейчас с большими неточностями. Дом семьи Лазо был построен в 1862 году, принадлежал молдавской дворянской семье и его надо сохранить как свидетельство культурной национальной идентичности. Учитывая вышеназванные сложности, мемориальная экспозиция музея может быть построена с использованием методов полной реконструкции и условной реконструкции.

09.04.2010

Dr. hab. Elena Ploșniță, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: rackayskaine@yahoo.com